

HALKIN TARİHİ VE KÜLTÜREL BİLİNÇ DURUMU: "TOKAT ÖRNEĞİ"*

Mustafa ÇOLAK**-İsmet TÜRKMEN***-Murat HANİLÇE****

Öz

Tarihin ilk dönemlerinden itibaren önemli bir yerleşim merkezi olan Tokat ve çevresi günümüzde başta kalesi olmak üzere Hititler, Frigler, Pontuslular, Romalılar, Bizanslılar, Danişmentliler, Selçuklular ve Osmanlılar dönemlerine ait tarihi eserleri ile dikkat çekmektedir. Tokatlıların, Tokat'taki bu önemli tarihi mirasın değeri ve korunması noktasındaki bilinç düzeylerinin saptanması bu çalışmanın temel amacıdır. Ayrıca bu araştırma kapsamında, fertlerin yaşadıkları coğrafyalarda bulunan tarihi ve kültürel miras hakkındaki farkındalık düzeylerinin ölçülmesi de hedeflenmiştir. Araştırma boyunca kendileriyle anket yapılan bireyler; Tokat merkez ilçesinde yer alan Ali Paşa Mahallesi, Sulu Sokak, Bey Sokağı, Pervane Hamamı civarı ve Halit Sokak'ta bulunan esnaflar ile Gaziosmanpaşa Üniversitesi öğrencileri arasından belirlenmiştir. Söz konusu sahadan basit rastgele örnekleme yoluyla 413 kişi değerlendirilmiştir. Bu gruba 18 maddelik tutum ölçeği ve anket uygulanmıştır. Bu bulgulardan da hareketle, Tokat'taki tarihi ve kültürel mirasın korunması, halkın bu miras konusundaki bilinci ve farkındalık düzeyi tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tokat, Tarih Şuuru, Tarihi Miras ve Turizm.

HISTORICAL AND CULTURAL CONSCIOUS STATUS OF THE PUBLIC: "TOKAT EXAMINATION"

Abstract

Tokat and its environs, which are an important settlement center from the early periods of history. And Tokat attract attention with belonging to their historical works which is Hittites, Phrygians, Pontus, Romans, Byzantines, Danişmentliler, Seljuks and Ottomans. The main framework of the study consists of identifying what the awareness level of the Tokat included is about the historical and cultural assets located at the surroundings. It is also aimed to measure the level of awareness of the historical and cultural assets of individuals in the context of this research. The population of the study are the students of Gaziosmanpaşa University, Ali Paşa

* Bu çalışma Gaziosmanpaşa Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi Birimi tarafından desteklenmiştir.

** Prof. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

*** Doç. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

**** Yrd. Doç. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

District, Sulu Street, Bey Street, Halit Street, Pervane Bath to located in the central district of Tokat.413 persons have been randomly selected as the sample group from the mentioned population. The analysis of the obtained data has been done through SPSS Scale (18 Packet Program) crossly and by obtaining their frequency variance. From the obtained data, It has been tried to protect the historical and cultural values in Tokat it is understood that the historical and cultural values could protected, and to determine the awareness level of the people is based on the obtained data.

Key Words: Tokat, History Conscious, Conservation, Historical environment, Tourism.

GİRİŞ

Tarihin konusu geçmiş olaylar, objesi insandır. Klasik anlamından da anlaşılacağı gibi "...Tarih, insanın zihinsel ve fiziksel faaliyetleri sonucu geçmişte oluşturduğu ürünleri ve olayları sebep ve sonuç ilişkileri kurarak sistematik inceleyen bir sosyal bilim..." olarak anlaşılmaktadır. Bu bağlamda tarih, şimdiki zamandan ziyade geçmiş ile ilgilenmektedir. "O halde geçmişi bilebilmek mümkün müdür? Başka deyişle yüzyıllar ve hatta bin yıllar önce olmuş bir olayı veya meydana getirilmiş bir eseri biz bugün nasıl anlayabilir ve ne şekilde değerlendirebiliriz? Her şeyden önce böyle bir şey mümkün müdür? Mümkünse bugünün milli ve evrensel ölçüleri ile çalışan zihnin çalışmasıyla ortaya çıkan görüşlerimize dayanarak gerçekten geçmişi anlayabilir miyiz? Geçmişe ilişkin beynimizin ortaya çıkardığı algılar gerçek mi, yoksa kendi kurgularımız mıdır?" gibi çok sayıda soru halen cevap beklemektedir. Bu sorular aynı zamanda tarih felsefesinin konularını teşkil etmektedir.

İnsanoğlunun geçmişi anlama problemleri ile ilgilenen önemli bilim dallarından biri de tarih felsefesidir. Tarih felsefesi şöyle tanımlanmaktadır: "Bütün bir tarihsel sürece ilişkin olarak geniş kapsamlı bir açıklama ya da yorum yapmayı amaçlayan, 'Tarihin anlamı, amacı nedir? ', 'Tarihsel değişmeyi ve gelişmeyi yöneten temel yasalar nelerdir?' sorularını doyurucu bir şekilde yanıtlamaya çalışan felsefe disiplini ya da türü, insanın tarihine ve tarihi kaydetme ve yorumlama teşebbüslerine ilişkin felsefi araştırma..." (Cevizci 2000: 906 vd.).

Tarih ancak şahitliklere dayalı olarak yazılabilir. Bu çerçevede tarihte doğruyu yanlıştan ayırmak, üç temel aşamada mümkündür: Her şeyden evvel olayları araştırmak, onları kontrol etmek ve nihayet onları anlamak (Halkın 1989: 9). Bu bağlamda tarihin felsefesi üzerine düşünceler üreten filozofları meşgul eden önemli bir

HALKIN TARİHİ VE KÜLTÜREL BİLİNÇ DURUMU: “TOKAT ÖRNEĞİ

sorunsal tarihin *çift kişilikli* karakteri olmuştur. Zira geçmişteki olay ve olguları anlama şeklimizde iki önemli nokta dikkati çekmektedir. Birincisi geçmişteki olayın kendisi, yani gerçekleşme anı ve şekli; ikincisi ise daha sonra tarihçinin o olayı kurgulama ve anlama çabasıdır. Birincisine *yaşanmış geçmiş*, ikincisine *tarih bilimi* denilmektedir. Birincisi “Gerçekten ne oldu?” sorusunun cevabını içinde barındırırken, ikincisi sosyal bilimlerin ön gördüğü yöntem çerçevesinde olup biteni belli bir kurgu içerisinde anlama ve anlatma çabası içerisindedir. Literatürde birincisi *res gestae*, ikincisi *historia rerum gestarum* diye adlandırılmaktadır (Özlem 2001: 13 vd.). Bu noktadaki sorunsal ise, ikincinin açıklamalarının, birinci ile ne derece örtüştüğü problemidir. Yani soru şudur: “Tarihçinin geçmiş ile ilgili anlattıkları ve yazdıkları, geçmişin kendisi ile ne derece örtüşmektedir? Bir başka deyişle tarihçinin tarih adına söyledikleri ve yazdıkları ne derece gerçektir?”

Geçmiş anlama çabalarındaki diğer önemli bir problem, tarihçinin geçmiş kurgu ve anlatma çabasının, tarihçi olmayanlar tarafından ne derece ve ne şekilde anlaşıldığı sorunsalıdır. Tarihçi olmayanlar üzerinde, tarih bilincinin oluşmasında, tarihi olayın veya eserin kendisinden ziyade, tarihçinin anlattıkları veya yazdıkları daha etkili olabilmektedir. Bu yönleriyle tarihçi olmayanlar, tarihçinin anlattıklarını kendi zihin dünyalarında harmanlayarak tarih bilincine ulaşmaktadır. Tarih biliminin toplum üzerindeki etkisini Leopold Ranke şu şekilde izah etmiştir: “Tarih, geçmişin muhakemesini yapma, gelecek çağların yararına bugün için dersler çıkarma görevini üstlenmiştir.” (Tosh 1997: 15). Bu açıklamadan yola çıkılarak, çalışmanın bundan sonraki kısmında “tarih” kavramı, tarihçinin kurguladığı, anlattığı ve yazdığı *tarih* olarak kullanılacaktır.

Tarih, yaşanan tarihi olaylardan kalan eskimiş izlerin anlamlı bilgiye dönüştürülmesinden başka bir şey değildir. Toplum halinde insanların meydan getirdiği kültür ve medeniyet, toplum düzeni, iktisadi hayat tarihin konusunu teşkil eder ve tarih beşeri bilimlerin merkezinde yer alır (Yalçın 2004: 35-36). Tarih bilinci aynı zamanda kimlik duygusunun gelişimi ile de ilgilidir. Dolayısıyla tarihçinin kurguladığı, anlattığı ve yazdığı tarihin pratikte ve eğitimde faydaları olduğu düşünülmektedir. Tarih bu özelliğiyle, bireyin kişisel ilgi ve yetenek alanlarıyla toplumsal bir varlık olarak tutum ve değerlerinin farkında olmasını amaçlayan bir bilim dalıdır (Ulusoy 2009: 115). Buradan hareketle tarihin zaman içinde insanlığına ait faaliyetlerin diyalektik gelişimiyle oluşan dinamik bir süreç olduğu çıkarımı yapılabilir. Günümüzün, geçmişin yansıması olduğunu düşünürsek hem bu hareketli

süreci hem de buna bağlı olarak tarihin aynı zamanda bir gelecek inşa etme ve gelişme becerisi olduğunu düşünülebilir (Aysevener 2001: 185). Kişi nazarında hafıza olarak değerlendirilebilecek olan tarih, millet için de âdete kayıt cihazı vazifesi görmektedir. Haliyle, tarih, hem kişi hem de toplum için aynı öneme sahiptir. Birey ve toplum, sebep-sonuç ilişkisiyle geçmiş olay ve olgulardan tecrübi bir birikim edinimi olarak düşündükleri tarih bilimine, yaşana dönemin ve geleceğin aydınlatılmasındaki etkisinden dolayı büyük önem atfetmiştir. Paul Valery, “Tarih bize önceden görme imkânı pek vermez, fakat zihnin bağımsızlığı ile ortak olduğundan bizim daha iyi görmemize yardım edebilir” demiştir (Valery 1934: 165). Tarih yoksa birey ya da toplum açısından ne geleneğin manası, ne de geleceğe uzanma vardır. İnsan geçmişini ne kadar iyi tanır, onun o ölçüde daha az kölesi olur. Bu noktada toplumların kültürel mirası kuşatacak biçimiyle tarihi bilmesi, ona sahip çıkması ve bu konuda bilinçlenmesi büyük önem arz etmektedir (Topçu 2014: 99).

Tarihçi olmayanlarda oluşan *tarih bilinci*, geçmişini esas alarak bugünü anlayabilmeye ve geleceğe dair beklentiler kurgulayabilmeye yardımcı olmaktadır. Bu yardımlarına ek olarak, *tarih bilinci* kişinin gerek sosyal hayatında gerekse kendi hayat tecrübelerinde elde ettiği deneyimlerin etkisiyle tarihin farkında olmasına da katkı sağlamaktadır. *Bilinç*, sözlük anlamıyla bireyin kendisini ve çevresini tanıma yeteneği ve bilinci olarak tanımlanır. Ayrıca, bir toplumdaki etkinlik ve ruhsal durumun topyekün hali şeklinde belirtilir. Bilinç düzeyi de “verili bir anda bizim farkında olduğumuz düşünceler, algılamalar ve duygulardır.” (Tekeli 2013: 23-25). *Tarih şuuru* hassas bir fert, kendi algılarını zaman içinde gözden geçirerek kendisini geleceğe hazırlamada hassasiyet teşir. Bu sayede sorumluluk bilinciyle yaşadığı toplumda katılımcı ve daha üretken bir biçimde yer alabilir.

Bireyler ve toplumlar üzerinde tarih bilincinin oluşmasında *tarihi çevre* kayda değer bir etkiye sahiptir. *Tarihi çevre* insanların etrafını çevreleyen geçmişe ait değerler olarak tanımlanmaktadır. Tarihi çevreler, ait oldukları bölgelerin yalnız geçmişten gelen fiziki eserleriyle değil aynı zamanda tarihi atmosferlerini yansıtmaktadırlar. Tarihi çevreler sahip oldukları tarihi ve kültürel varlıklarıyla hem geçmişle gelecek arasında bir köprü hem de ortak bir dil oluştururlar. Bu çevreler zaman ve mekân duygusu kazandırmaları bakımından da önemlidirler. Bir toplumun içinde bulunduğu süre zarfında uhdesindeki kültürü, sanatı ve tarihi, farklı zaman dilimlerindeki başından geçen olgu ve olayların tesiri ile gelişir. Bu farklı tarihi devirlerin kalıntıları döneminin tarihi doğasını oluşturur. İnsanlar da, bu doğrultuda tarihi miras,

HALKIN TARİHİ VE KÜLTÜREL BİLİNÇ DURUMU: "TOKAT ÖRNEĞİ"

geçmişten gelen değerleri ve döneminin eserlerini sentezleyerek yeni bir kültür çevresini ve geleceklerini kurarlar (Sayan 1994: 46). Bu doğrultuda, yaşadığımız çevrede yer almakta olan zengin miras ve tarihin korunmak suretiyle gelecek nesillere aktarımı gerekmektedir.

Tarihi kalıntılar sadece bir ülke veya toplum veya coğrafyanın değerlerini teşkil etmezler. Bu eserler aynı zamanda farklı toplum ve coğrafyalarda insanoğlu tarafından ortaya koyulan kültür ve medeniyetin kanıtları olarak da fevkalade önem taşırlar. Bu özellikleriyle tarihi kalıntılar evrensel kültür miraslarıdır. Yaşadığımız çağda ise insanoğlu açık hava müzesi hüviyetindeki tarihi mekânları daha çok yıkmaya eğilimindedir. Bu nedenle benzeri tahribat girişimleri ise, tarihi mirasın muhafazası konusunda ve halkın şuur düzeyinin arttırılmasını zorunlu kılmaktadır (Topçu 2014: 102-103).

Ülkemizde kültürel mirasın muhafazası, 2863 sayılı *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu* kapsamında hukuki bir boyuta taşınarak değerlendirilmiştir. Ayrıca konuyla ilgili tespitlendirme de şu şekilde yapılmıştır: "*Taşınmaz kültür varlıkları; tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınmaz varlıklardır. Tabiat varlıkları; jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli, yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan değerlerdir.*"

Sonuç olarak, bireyin hayatı için geçmiş, şimdi ve gelecek kavramları belirleyici bir özelliğe sahiptir. Kişi bu üç zaman dilimine göre hayatını yaşamakta ve yönlendirmektedir. Sağlam bir gelecek inşası ancak geçmiş ve gelecek arasında tarihi gerçekliğe uygun değerlendirme yapmakla mümkündür. Tarihi gerçeklere aykırı ve hayal ürünü olan tarih kurguları *bilimsel tarih* araştırmalarından ziyade, roman ve sinema gibi sanatsal faaliyetlerin alanına girmektedir. Bu tür sanatsal faaliyetlerin teorik ve pratik faydaları tartışılmazdır. Fakat tarihi romanlar veya tarihi filmler ile *bilimsel tarih* araştırmaları farklı alanlardır. Bu nedenle tarihi konu edinen sanatsal faaliyetlerden, bilimsel tarihin hedef ve faydalarını beklemek doğru bir yaklaşım değildir.

2. TOKATLILAR VE TARİHİ BİLİNÇ

Tokat, oldukça eski bir tarihe sahiptir. İl sınırları içerisinde gerçekleştirilen arkeolojik çalışmalar, ilde insan yerleşiminin kalkolitik dönemlerde başladığını ortaya

koymaktadır. Tunç çağı sonrasında bölgeye bir dönem Hititler egemen olmuştur. Kent daha sonra Hurri, Kimmer ve İskit gibi toplulukların istilasına sahne olmuştur. MÖ. 4. yüzyılda Tokat ve çevresi Büyük İskender'in egemenliğine girmiş, İskender'in ölümünden sonra Kapadokya ve Pontus krallıkları arasında bir çekişme sahası olmuştur. MÖ. 1. yüzyılda Tokat'ta Roma egemenliği başlamış, MS. 395'te Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasına bağlı olarak Tokat, Doğu Roma İmparatorluğu (Bizans) sınırları içerisinde kalmıştır (Uzunçarşılı 2003: XXIV).

Selçukluların 1071'deki Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'yu fethetme başlangıçları üzerine Tokat bölgesi tamamen Türk hâkimiyetine geçmişti. Bununla beraber Sultan Alp Arslan'ın komutanlarından olan Emir Danişmend'in Kayseri, Sivas, Niksar ve Amasya ile birlikte Tokat bölgesini fethetme me'mur edilip sonradan bu havalinin kendisine verildiğine dair tarihi bilgi yanında, bu havalinin yine Alp Arslan'ın komutanlarından olan Emir Tutak ve Emir Artuk tarafından fethedildiğine dair iddialar da vardır (Gökbilgin 1979: 401). Tokat, Anadolu Selçuklularının 1175'te Danişmentlilere son vermesiyle bu devletin hâkimiyetine geçmiştir (Yurt Ansiklopedisi 1984: 7080-7081).

Tokat 14. yüzyılın ortalarında Anadolu Selçuklularının 1243 Köse Dağı Savaşı'nda aldığı yenilgi sonrasında bir Moğol Devleti görünümündeki İlhanlıların kontrolü altına girmiştir. Şehirdeki Moğol egemenliği 1335'de İlhanlı hükümdarı Ebu Said Bahadır Han'ın ölümüne değin devam etmiştir. Bu tarihten sonra şehre Eretna Bey egemen olmuştur. 1381'de Kadı Burhanettin, Eretna Beyliği'ne son verip kendi adıyla anılan bir devlet kurunca Tokat da bu devlete bağlanmıştır (Uzunçarşılı 2003: XXIV).

Güçlü bir siyasi otorite kuramayan Kadı Burhanettin Devleti'ne 1398'de Osmanlı padişahlarından Yıldırım Bayezid'in son vermesiyle Tokat'ta Osmanlı egemenliği başlamış oldu (Gökbilgin 1979: 404). Yıldırım Bayezid Tokat'a Darü'n-nas adını vermiştir (Beşirli 2005: 76). Tokat, Osmanlı Devleti zamanında farklı dönemlerde beylerbeylik merkezi (Amasya, Sivas ve Tokat sancaklarından oluşan Rumiyye-i Suğra eyaleti), sancak ve kaza statüsünde Osmanlı taşra teşkilatının idari birimlerinden biri olmuştur (Uzunçarşılı 2003: XXVI). Tokat'a atanan ilk Osmanlı yöneticisi Torumtayzâde Kaya Paşa'dır (Beşirli 2005:9). Osmanlı Devleti 1413 yılında Anadolu ve Rumeli Beylerbeyliği'nin yanında üçüncü bir idari birim olarak Rum Beylerbeyliği'ni kurmuş ve Tokat da bu eyalete dâhil edilmiştir (Şimşirgil 1990: 36-43). Rum Beylerbeyliği başlangıçta Amasya, Tokat ve Sivas'ı kapsamaktaydı. İkinci Murat döneminde yapılan

HALKIN TARİHİ VE KÜLTÜREL BİLİNÇ DURUMU: “TOKAT ÖRNEĞİ

bir düzenlemeyle bu beylerbeyliğine Canik ve Çorum da katılmıştır. Rum Eyaleti'nin ilk beylerbeyi Hamza Bey kendisine merkez olarak Tokat'ı seçmiş ve 1413-1520 tarihleri arası Rum eyalet merkezi bazen Amasya bazen Tokat olmuştur.

Tokat, 1455 tarihli tahrir defterinde “nahiye”, 1485 tarihli ayrıntılı tahrir defterinde “vilayet”, 1520 tarihli tahrirde ise sekiz nahiyeden oluşan “kaza” olarak görülmektedir. 1520'de Rum Beylerbeyliği'nin merkezi Sivas'a taşınınca Tokat, kaza konumuna gerilemiştir. 1554 ve 1574 tarihli tahrir defterlerinden de kaza konumunu koruduğu anlaşılmaktadır (Açıkel 1999: 40-41).

17. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti, Tokat Kazası'nın idarî taksiminde bazı değişikliklere gitmiştir. Bu değişiklikler sonucunda Tokat'ı oluşturan nahiye sayısı azalmıştır (Açıkel ve Sağırılı 2005: 13).

Tokat, 1520'den 1600'lere kadar merkez nahiye (Tokat), Cincife, Gelmuğat, Kazabad, Komanat, Tozanlı, Venk ve Yıldız olmak üzere dokuz nahiyeden oluşmaktaydı (Beşirli, 2005: 22). 17. yüzyılda devlet vergi gelirlerini toplamada esas alınan kaza sayısını artırınca Tokat'a bağlı bazı nahiyeler kaza statüsü kazandı ve Tokat'a bağlı nahiye sayısı dörde düştü. Bunlar: Cincife, Komanat, Kafirni ve Yıldız'dı. 1797-1799 tarihli Tokat'a ait üç numaralı sicil defterinde Tokat'a bağlı nahiye sayısı beş tanedir: Kafirni, Tozanlı, Dönekseabad, Komanat ve Yıldız. (Demirci 2007: 58).

1659 tarihinde Rum Hazine Defterdarlığı'na bağlı mukataalar voyvodaya iltizam edilince Tokat, voyvodalık merkezi haline geldi ve şehir bu konumunu 1840 tarihine kadar devam ettirdi. Voyvodalar, kendilerine verilen gelir bölgelerinin idarî yöneticileri olup, aynı zamanda hazine gelirlerini toplayarak vergi tahsildarlığı işlevini de üstlenmekteydiler. Tanzimat'la beraber Tokat Voyvodalığı “Muhassıllık” haline getirildi ve Tokat'a özellikle mali işleri idare eden bir muhassıl atandı. Tanzimat reformlarının bir sonucu olarak Tokat muhassıllığına Artukabad, Kazabad, İspile-Şarkipare kazaları bağlandı (Açıkel ve Sağırılı 2005: 20). 1842'de muhassıllıkların kaldırılmasıyla Tokat kazasına Mehmed Ağa diye biri müdür olarak atandı.

1864'ten 1880 yılına kadar Sivas vilayetinin önemli bir kazası olan Tokat bir kaymakam tarafından idare edilmiştir. 12 Ocak 1880 tarihinde İkinci Abdülhamid'in iradesiyle Tokat, sancak (liva) statüsüne çıkarılmıştır (Aktaş 2009: 2).

Tokat'ın liva konumuna getirilmesinde nüfusunun ve gelirlerinin fazlalığı etkili olmuştur. Yakınlıkları ve sıkı ilişkileri nedeniyle Niksar, Erbaa, Zile kazaları Tokat sancağına bağlanmıştır. Tokat sancaklık statüsünü 1920 yılına kadar sürdürmüştür; 31

Mayıs 1920 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi İcra Vekilleri Heyeti'nin aldığı bir kararla Sivas'tan ayrılarak müstakil bir vilayet haline getirilmiştir (Açıkel 2005: 22-23).

Tarihi, kültürel bilinçle ahlaki değer ve kent kimliğinin şekillenmesinin çarpıcı bir örneği olan Tokat ve çevresi zengin tarih mirasının korunup gelecek nesillere aktarılması da gerekmektedir. Bu sorumluluk bilinciyle hazırlanan bu çalışmada Tokat'ın tarihi dokusunu önemli ölçüde yansıtan Ali Paşa Mahallesi, Sulu Sokak, Bey Sokağı, Pervane Hamamı civarı ve Halit Sokak gibi mekânların tanıtılarak, bu çevrelere ait sorunların aza indirgenmesi ve doğru çözümler ortaya koymak sureyiyle meseleye dikkat çekilmesi fevkalade önem taşır. Bu sayede Tokat'ın tarihi, turistik ve ekonomik anlamda yeterince değerlendirilip değerlendirilmediğine dair halkın tutumunu belirlemekte amaçlanmıştır. Ayrıca, Tokat'a dair tarihi ve kültürel miras özelinde ve bunların farkındalıkları konusunda herhangi bir bilimsel paylaşıma rastlanmamıştır. Bu çalışma sayesinde katılımcıların, tarihi ve kültürel eserlerle ilgili koruma ve onlara sahip çıkma hususunda gereken özenin gösterilmediğine dair bir tasavvura sahip oldukları anlaşılmaktadır. Yöre özelinde tarihi ve kültürel dokunun korunmadığı, temiz tutulmadıkları da sonuçlar arasındadır. Örneklem grup, bu türden yaklaşımın, zaman içerisinde insanların tarih bilincinden uzaklaşma ve kültür mirasından kopma sıkıntısıyla karşılaşacaklarından endişe etmektedir. Binlerce yıllık mirasın gelecek kuşaklara aktarılmasında problem yaşanabileceğini gösteren bu yaklaşım gerekli önlemlerin alınmaması halinde şehrin hafızasını yitirme tehlikesi yaşayacağını habercisidir. Bu aktarımın gerçekleştirilmesi konusunda eğitim kurumlarına önemli roller düşmekte ve okullarda öğrencilere yerel tarih ve kültür konusunda dersler verilmesi akla gelmektedir.

Bütün ilim dallarında olduğu gibi tarihte de ciddi bir inceleme yapılabilmesi, ancak ilmî araştırma usullerinin bilinmesi ile mümkündür. Gerçekten, konuyla ilgili bibliyografyanın tespitinden başlayarak, araştırmanın tashihine kadar çeşitli safhalarda kullanılan usuller bilinmeden, gerçek manada ilmî bir eser meydana getirilemez.

Metot, doğru bilgiyi elde etmek ve amaca varmak için tutulan en kestirme yoldur (Arslantürk 1998: 7). Yöntem konusunda değinilmesi gereken en önemli nokta yöntem ve araştırma teknikleri arasında bilinçli veya bilinçsiz olarak yapılan karıştırmadır. Çoğu kimse yöntem ve araştırma tekniği arasındaki farkı görememekte, sık sık anket yöntemi, örnekleme yöntemi gibi anlamsız deyimlerle karşılaşmaktadır. Böyle bir kavram kargaşası içerisinde yöntem ve teknikleri birbirleriyle karıştıranlar,

HALKIN TARİHİ VE KÜLTÜREL BİLİNÇ DURUMU: "TOKAT ÖRNEĞİ"

gerçekte kuram ve yasalarla somut bir konuyu içeren araştırma arasında gerekli ilişkileri kuramayan, kopukluk yaratan kimselerdir.

Bu çalışmada, nicel araştırma yöntemi esas alınarak tarama modelindeki bir yaklaşım benimsenmiştir. "En genel anlamda" nicel araştırma, verilerin sayılar biçiminde olduğu araştırmalardır. Bir teoriyi test etmek üzere, sayısal ölçümler ve istatistiki teknikler kullanılarak analiz edilebilecek bir problem durumunu araştırmayı ifade etmektedir.

2.1. Örneklem

Araştırmaya esas alınan bireyler; Tokat'a bağlı Ali Paşa Mahallesi, Sulu Sokak, Bey Sokağı, Pervane Hamamı civarı ve Halit Sokak'ta bulunan esnaflar ile Gaziosmanpaşa Üniversitesi öğrencileridir.

2.2. Veri Toplama Aracı

Esnaf ve üniversite öğrencilerine *üçlü likert* tipinde bir anket uygulanmıştır. 18 maddeden teşkil olan anket, örneklem gruplarının sırasıyla; doğum yerleri, cinsiyet, yaş ve öğrenim durumları gibi özelliklerine ve ayrıca üniversite öğrencilerinin bağlı oldukları fakülte ve bölümlerine dair soruları içermektedir. Uygulanan literatür taraması, anket öncesi çalışma, uzman görüşü (Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyeleri Prof. Dr. Eren Yürüdür) alınarak oluşturulmuştur. Katılımcılardan sorulan sorulara "katılıyorum", "katılmıyorum", "kararsızım" seçeneklerinden herhangi birini tercih etmek suretiyle cevap vermeleri istenmiştir.

Araştırma anketinde değinilen meseleler dört başlık altında toplanmıştır.

*Tarihi ve kültürel varlıkların korunup korunmadığı (5, 11, 12, 16, 18. sorular),

*Turizm açısından gerekli olan çalışmaların yapılıp yapılmadığı ki var olan potansiyelin değerlendirilip değerlendirilmediği (3, 6, 8, 9, 16. sorular),

*Tokat'ta ulaşım, konaklama ve otopark sorununun olup olmadığı (7, 8, 15. sorular),

*Tokat'ın var olan tarihi, kültürel ve turizm değerlerinin ekonomik açıdan değerlendirilip değerlendirilmediği (1, 2, 3, 4, 6, 11, 12, 17. sorular)

Dört konu başlığındaki sorular katılımcılara karışık sıra ile sorularak ankete katılanların soru gruplarına ön yargı ile bakmaları önlenmeye çalışılmıştır.

3.BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

3.1.Örneklem Grubunun Demografik Özellikleri

Bu araştırma kapsamındaki örneklem grubunun yaş, cinsiyet ve doğum yerleri demografik özellikler içerisinde ele alınmıştır.

3.1.1.Yaş

Bireylerin tarihi olgu ve olayları değerlendirip sıhhatli neticelere ulaşmasına etki eden farklı faktörler olabilmektedir. Bu faktörlerin başında ise bireyi yaş gelmektedir. Bireylerin belirli bir bilinç ve algılama düzeyi becerisiyle ilişkili olan yaş, bireyin davranış kalıplarında da belirleyici hususlardan birisi olarakta belirtilmektedir. Bu anlamda Tokat'ta halkın en başta kültürel bilinç durumunu ele alan çalışmada yaşın belirleyici olduğu düşüncesinden de hareketle örneklemelerin yaşları belirtilmek istenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Yaş Dağılımı

Sıra	Yaş Aralığı	Sayı	Oran (%)
1	(18-30)	369	89,30
2	(31-49)	31	7,50
3	(50-80)	13	3,14
Toplam		413	100,0

Tablo 1'e bakıldığında örneklem grubundaki katılımcıların % 83,3'ünün (18-30) yaş grubuna ait olduğu anlaşılmaktadır. % 7,5'i (31-49) , % 3,14'ü ise (50-80) yaş grubuna mensuptur. Katılımcıların büyük çoğunluğunun (18-30) yaş grubuna ait olması ankette esas alınan öğrenci gruplarının genellikle 3. ve 4. sınıf öğrencisi olmalarından kaynaklandığı düşünülebilir. Bu durum yörede tarihi ve kültürel bilinç noktasında farkındalık ve bilinç düzeyi hakkında daha somut bulgular elde edilmesi yönünden olumlu bir faktör olarak değerlendirilebilir. Ayrıca katılımcı grubun daha çok genç olmaları, konuyla ilgili fayda sağlayacağı gibi bir başka açıdan araştırmamıza ışık tutmuştur. Bu da ileri yaş grubu ile genç yaş grubunun karşılaştırmasına zemin hazırlamış olmasıdır.

3.1.2. Doğum Yeri

İnsanların ve toplumların yaşamlarına dair referans alanlarından birisi olan coğrafya, kimliğin de bir belirleyici unsuru olma özelliğine sahiptir. Araştırmada, Tokat'ın, tarihi ve kültürel bilinç manasında yöre halkı üzerindeki etkisi değerlendirileceğinden, Tokatlı katılımcılar ile Tokat dışından olan katılımcıların

HALKIN TARİHİ VE KÜLTÜREL BİLİNÇ DURUMU: "TOKAT ÖRNEĞİ"

kıyaslamasının yapılması daha tarafsız bir değerlendirme yapılabilmesine imkan sağlayacaktır. Tarihsel ve kültürel bilincin bir yerde doğup yaşamını sürekli orada geçirenler ile farklı yerlerde doğup o yerin yaşamına sonradan katılanlara göre değişip değişmediğinin bilinmesi açısından araştırmaya katılan bireylerin doğum yerleri bilgisi de kendilerinden alınmıştır (Bk. Tablo 2).

Tablo 2: Doğum Yeri

Doğum Yeri	Sayı	Oran (%)
Tokat	106	25,7
Tokat Dışı	307	74,3
Toplam	413	100,0

Tablo 2 değerlendirildiğinde katılımcı grubundaki örneklemelerin % 25,7'sinin Tokatlı içinden olduğu görülmektedir. Diğer örneklem grubundaki % 74,3'lük bölümü içine alan katılımcıların da Tokat dışından olduğu görülmektedir. Hissi davranmış olabileceği ihtimali göz önünde bulundurularak, Tokat doğumlu olanların sorulara vereceği cevapların taraflı olduğu akla gelebilir. Örneklem grubunun doğum yerlerinin yüzdelik dağılımında tablodan da anlaşılacağı gibi % 74,3'lük bölümünün Tokatlı olmayanlardan belirlenmesi şehrin yerlisi olmayanların tarafsız, kısmen de önyargılı bakış açılarını içermesi açısından bir kazanım olarak değerlendirilmelidir.

3.1.3.Cinsiyet

Tablo 3: Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet Durumu	Sayı	Oran (%)
Kadın	192	46,48
Erkek	221	53,52
Toplam	413	100,0

Tablo 3'te görüldüğü gibi 413 katılımcının 192'si (% 46,48) kadın, 221'i (% 53,52) erkektir.

3.1.4. Meslek

Çalışmada örneklem grup öğrenciler ve esnaf kesiminden seçilmiştir. Katılımcı öğrencilerin *Tarih ve Kültür Bilinci*, *Tarihi Çevre* ve *Mekân* algısının eğitimini aldıkları fen ve doğa bilimleri veya sosyal ve insani bilimler disiplinlerine göre farklılık arz edip etmedikleri gerçeği de dikkate alınmıştır. Bunun için örneklem grubundaki üniversite öğrencilerinin fakülte bilgileri de kendilerine sorulmuştur. Gaziosmanpaşa

Üniversitesi'nde bulunan beş fakülte ve bir yüksekokuldan toplam 362 öğrenci uygulanan anketteki sorulara cevap vermiştir (Bk. Tablo 4).

Tablo 4 Örneklem Grubun Mesleki Niteliği

Fakülte	Sayı	Oran (%)
Fen-Edebiyat Fakültesi	132	31,96
İlahiyat Fakültesi	43	10,41
Eğitim Fakültesi	50	12,10
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	14	3,38
Ziraat Fakültesi	86	20,82
Sağlık Yüksekokulu	37	8,95
Toplam	362	87,65
Esnaf	51	12,35
Toplam	413	100,0

3.1.5.Üniversite Öğrencilerinin Öğrenim Gördükleri Bölümlere Göre Dağılımı

Araştırmamızın daha çok merkezinde yer almakta olan üniversite öğrencilerinin Tokat ile ilgili tarihi ve kültürel bilinç düzeyinin bölüm nisptinde değişip değişmediği, fen ve doğa bilimleri ile ilgili fakültelere ait bölümlerde okuyan öğrencilerle sosyal ve insani bilimler ile ilgili fakültelerde yer alan bölümlerdeki öğrenciler dahilinde yapılacak kıyaslamada herhangi bir değişikliğin olup olmadığını tespit için kendilerine bölümleri de sorulmuştur (Bk. Tablo 5).

Tablo 5:Öğrencilerin Bölümlere Göre Dağılımı

Bölümler	Sayı	Oran (%)
Tarih Bölümü	45	10,89
Sanat Tarihi Bölümü	39	9,44
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü	50	12,10
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü	50	12,10
İlahiyat Fakültesi Bölümleri	42	10,16
Kamu Yönetimi Bölümü	14	3,38
Beden Eğitimi ve Antrenörlük Bölümü	37	8,95
Zirai Bölümler	85	20,58
Toplam	362	87,65
Esnaf	51	25,50

HALKIN TARİHİ VE KÜLTÜREL BİLİNÇ DURUMU: "TOKAT ÖRNEĞİ"

Toplam	413	12,35
--------	-----	-------

3.2. Örneklem Gruba Tarih Bilinci İle İlgili Sorulan Görüşler Ve Alınan Cevaplar

3.2.1. Tokat'a il dışından gelenlerin çoğu tarihi mekânları görmek için gelir

Örneklem grubu, birinci soruya (Bk. Tablo.6) verdiği % 21,78'lik *katılıyorum* yanıtıyla insanların Tokat'a il dışından gelenlerin çoğunun tarihi mekânları görmek için geldiklerini düşündüğünü ortaya koymuştur. Bu oran kültürel ve tarihi mahiyette mühim bir sahanın, yeterince kullanılmadığını göstermekle beraber örneklem grubundaki özellikle öğrenci grubunun bu konuda şuurlu olmadığını da ortaya koymaktadır. Halktaki bu algının yörenin *tarihi çevre* ve *açık hava müzesi* tanımlamasının tekrar gündeme taşınmasını ve değerlendirilmesini gerektirmektedir. Ortaya konulan netice yörenin bundan sonra *tarihi bir çevre* olarak algılanmadığını göstermektedir.

Tarihi birikim, kültür ve yöresel sanatın gelecek kuşaklara taşınmasında mühim rol oynayan *tarihi çevre* tanımlamasındaki algısındaki bu değişim gerek genç kuşakların tarihi ve kültürel bilinç düzeylerinde gerekse de geleceğin inşasında bir inanç probleminin olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 6: "Tokat'a il dışından gelenlerin çoğu tarihi mekânları görmek için gelir"

Tutum Hakkındaki Kanaat

Kanaat	Sayı	Oran (%)
Kararsızım	102	24,69
Katılmıyorum	221	53,51
Katılıyorum	90	21,78
Toplam	413	100,0

3.2.2. Tokat Turizm Açısından Gelişmiş Bir Şehirdir

Örneklem grubun bu soruya verdiği cevaplar Tokat'ın turizm nazarından gelişemediğine dair bir algının var olduğunu da göstermektedir. Örneklem grubu dahilinde, % 74,81'i Tokat'ın turizm açısından gelişmediğini ifade etmiştir. Bu doğrultuda örneklem grubu; bu yörenin turizm merkezli değerlendirilemediğine, bu doğrultuda gerekli teşebbüslerin de yapılmadığına Tokat'ın sosyo-kültürel ve tarihsel alanlardaki öneminin farkında olunmadığına da inanmaktadır.

Tablo 7: “Tokat turizm açısından gelişmiş bir şehirdir” Tutumu Hakkındaki Kanaat

Kanaat	Sayı	%
Kararsızım	70	16,94
Katılmıyorum	309	74,81
Katılıyorum	34	8,23
Toplam	413	100,0

3.2.3. Tokat'taki Tarihi ve Kültürel Değerler İçinde En Beğenilen Yapı

Tablo 8 incelendiğinde, araştırma kapsamında bulunan katılımcılardan % 37,77'si, yani 156 kişi Tokat'taki değer atfeden yerler içerisinde en önemli yapının Taşhan olduğunu belirtmiştir. Beğenilen yapılar arasında ikinci sırayı % 23,48'lik oranla Ali Paşa Camii almıştır. Atatürk Evi ve Ballica Mağarası son iki sırayı almıştır. Bu durum son sırada yer alan ikisinin yeterince tanınmadığı veya ilgi görmediğini düşündürmektedir.

Tablo 8: “Tokat'taki tarihi ve kültürel değerler içinde en beğenilen yapı” hakkındaki kanaat

Bina/Tabiat Varlığı	Sayı	%
Taşhan	156	37,77
Ali Paşa Camii	97	23,48
Mevlevihane	35	8,47
Tokat Kalesi	50	12,10
Müze	45	10,89
Ballica Mağarası	10	2,42
Atatürk Evi	20	4,84
Toplam	413	100,0

3.2.4. Tokat'taki Tarihi Yapılar Yeterince Korunuyor

Tablo 9 dahilinde yapılan incelemede örneklem grubundakilerin “Tokat'taki tarihi eserler yeterince korunuyor” sorusuna *katılıyorum* şeklinde verdikleri % 24,69'luk cevap, Tokat'taki tarihi eserlerin korunduğunu düşündüklerinin bir göstergesidir. Bu yaklaşım duyarlı ve şuurlu oldukları görülen örneklem grubundaki esnaf ve üniversite öğrencileri; Tokat'ın tarihi kimliğini ön plana çıkarmakta olan eserlerin korunması gerekirken bunların ihmal edildiklerine, halkın bu hususta duyarsız olup bilinç düzeylerinin yeteri derecede bulunmadığına, tarihi eserleri korumada gereken

HALKIN TARİHİ VE KÜLTÜREL BİLİNÇ DURUMU: "TOKAT ÖRNEĞİ"

sorumluluğu göstermediğine inanmaktadır. Bu doğrultuda gerek kamu gerekse kamu dışındaki ilgililerin Tokat'taki tarihi ve kültürel birikimi koruma hususunda kendilerinden beklenen sorumluluğu yerine getiremedikleri şekliyle de yorumlanması mümkündür. Bu sonuç, gerektiği şekilde *sorumluluğun yayılması* şeklinde de değerlendirilmelidir. Ayrıca bu veriler, "2863 Sayılı Tarihi ve Kültürel Varlıkların Korunması Hususundaki Kanun" dahilinde ön planda tutulması gereken muhafaza işlemlerinin yetersiz olduğuna da işaret etmektedir.

Tablo 9: "Tokat'taki tarihi eserler yeterince korunuyor" Tutumu Hakkındaki Kanaat

Kanaat	Sayı	Oran (%)
Kararsızım	162	39,22
Katılmıyorum	149	36,07
Katılıyorum	102	24,69
Toplam	413	100,0

3.2.5. Tokat'ın Tarihi ve Kültürel Özellikleri Tokat Ekonomisine Katkı Sağlamaktadır

Tablo 10'da katılımcıların, Tokat'ın tarihi ve kültürel değerlerinin ilin iktisadına katkı sağlayacağı konusunda kararsız oldukları dikkati çekmektedir. Tarihi sahaların yeterince kuruma altına alınmalarında artık turizm faaliyetlerinin de faydalı olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda; Tokat'taki tarihi ve kültürel mirası yerinde görmek için bölgeye gelecek olan yerli ve yabancı turistlerin bu durumda gösterecekleri hassasiyet halkın da farkındalığını artırabilir. Kanaatimizce, Tokat'ın sahip olduğu bahsi geçen değerlerin turizm açısından değerlendirilmesi gerek koruma hususunda bilinç oluşturacak gerekse il ve yöre ekonomisine girdi sağlayabilecektir.

Tablo 10: "Tokat'ın tarihi ve kültürel özellikleri Tokat ekonomisine katkı sağlamaktadır" Tutumu Hakkındaki Kanaat

Kanaat	Sayı	Oran (%)
Kararsızım	158	38,25
Katılmıyorum	141	34,14
Katılıyorum	114	27,60
Toplam	413	100,0

3.2.6. Bir Turist Olsaydım Tokat'ta Ulaşım ve Otopark Sorunu Yaşardım

Araştırma grubundaki esnaf ve üniversite öğrencileri Tokat'ta ulaşım ve otopark konusunda ciddi anlamda bir sıkıntının olduğunu vurgulamaktadır (Bk. Tablo

11). Bununla birlikte, grup, insanların zorluk çekmeden veya bir sıkıntıya düşmeden kültürel ve tarihi mirası ile zengin olan bu yöreye rahatlıkla ulaşabilecekleri, bu konudaki ihtiyaçlarını karşılayabileceklerine de inanmaktadır.

Tablo 11: “Bir turist olsaydım Tokat’ta ulaşım ve otopark sorunu yaşadım” Tutumu Hakkındaki Kanaat

Kanaat	Sayı	(%)
Kararsızım	63	15,25
Katılmıyorum	123	29,78
Katılıyorum	227	54,96
Toplam	413	100,0

3.2.7. Bir Turist Olsaydım Tokat’ta Konaklama Sorunu Yaşardım

Bilindiği üzere, turizm faaliyetlerinin içerisinde *konaklama* hizmeti son derece önemli bir yer teşkil etmektedir. Yapılan araştırmalar turistlerin artık dinlenirken bilgilendirici bazı etkinliklere de katılmayı önemsediklerini vurgulamaktadır. Bu manada Tokat alternatif turizm açısından da önemli bir potansiyele sahiptir. Fakat bu hususa önemli ihtiyaçlardan birisi olan konaklama potansiyeli açısından Tokat, ihtiyaca cevap verebilecek noktada görünmemektedir. Katılımcılar, sekizinci soruya (Bk. Tablo:12) verdiği % 35,8 oranındaki cevapla Tokat’ta konaklama sorunun varlığını gözlemlediğini ortaya koymuştur. Bu konuda esnaf ve üniversite öğrencileri, bir bölge veya yörenin turizm açısından kalkınabilmesinin esaslı şartlarından birisinin konaklama hizmeti olduğunun farkındadırlar. Bahsi geçen örneklem grubu durumu hissettirmekle birlikte, konuyla ilgili gerekli çalışmaların yeterli seviyede olmadığını da düşünmektedir.

Tablo 12: “Bir turist olsaydım Tokat’ta konaklama sorunu yaşadım” Tutumu Hakkındaki Kanaat

Kanaat	Sayı	(%)
Kararsızım	80	19,40
Katılmıyorum	185	44,80
Katılıyorum	148	35,80
Toplam	413	100,0

3.2.8. Tokat'taki Turistik Çalışmalar Turistlerin Gelmesi İçin Yeterlidir

Bu tutuma yönelik kanaati ölçmeye yönelik dokuzuncu soruya (Bk.Tablo:13) örneklem grup % 67,55'lik bir oranla Tokat'ta turizm çalışmalarının yeterli olmadığını düşünmektedir. Bu soru ile ikinci ve üçüncü sorular çaprazlandığında birbirini destekler sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan araştırma grubu, hem çalışmaların yetersiz olduğuna hem de turizm açısından Tokat'ın gelişmediğine inanmaktadır.

Tablo 13: "Tokat'taki turistik çalışmalar turistlerin gelmesi için yeterlidir" Tutumu Hakkındaki Kanaat

Kanaat	Sayı	Oran (%)
Kararsızım	70	16,95
Katılmıyorum	279	67,55
Katılıyorum	64	15,50
Toplam	413	100,0

3.2.9. Tokat'ın Tanıtımı İçin Yapılan Reklam Çalışmaları Yeterli Değildir

Tablo 14 incelendiğinde elde edilen bulgular; Tokat'ın, daha çok tanıtım ve reklam çalışmalarına ihtiyacı olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu sonuç; Tokat'ın ekonomik güce ve değere dönüştürülebilmesi mümkün marka değeri olabilecek mahsülleri açısından güçlü olmakla birlikte bu hususta farkındalık düzeyinin iyi olmaması durumu bu hususta gerekli çalışmaların yeterince yapılmadığını da göstermektedir.

Tablo 14: "Tokat'ın tanıtımı için yapılan reklam çalışmaları yeterli değildir" Tutumu Hakkındaki Kanaat

Kanaat	Sayı	Oran (%)
Kararsızım	52	12,60
Katılmıyorum	81	19,61
Katılıyorum	280	65,11
Toplam	413	100,0

3.2.10. Tokat'taki Tarihi Eserlere Yeterince Önem Verilmiyor

Örneklem grubu, "Tokat'taki tarihi eserlere önem verilmiyor" başlığına vermiş olduğu % 46,9'luk "katılıyorum" cevab ile tarihi eserlere önem verilmediği kanaatinde yoğunlaşmıştır. Örneklem grubunda 104 kişinin % 25,1'lik "katılmıyorum" cevabı ise

doğum yerleri esas alındığında Tokatlı olmayan ve Tokat'taki gelişmeleri yakından takip etmeyenler tarafından verilen kanaatlerin toplamıdır.

Tablo 15: "Tokat'taki tarihi eserlere yeterince önem verilmiyor" Tutumu Hakkındaki Kanaat

Kanaat	Sayı	Oran (%)
Kararsızım	115	28
Katılmıyorum	104	25,1
Katılıyorum	194	46,9
Toplam	413	100,0

3.2.11. Tokat'ın Turizm Açısından Daha İyi Tanıtılabilmesi İçin Tarihi Eserler Koruma Altına Alınmıyor

Katılımcılar, Tokat'ın tanıtılmasında ön planda olacak öğelerin başında tarihi mirasın geldiğini ancak eserlerin koruma altına alınmadığını da düşünmektedir. Bu sonuç ise, yöre halkının bu konuda yeteri derecede duyarlılığa sahip olmadığına, önleyici tedbirlerin alınmasında yetersiz kaldığına da işaret etmektedir.

Tablo 16: "Tokat'ın turizm açısından daha iyi tanıtılabilmesi için tarihi eserler koruma altına alınmıyor" Tutumu Hakkındaki Kanaat

Kanaat	Sayı	Oran (%)
Kararsızım	139	33,6
Katılmıyorum	118	28,6
Katılıyorum	156	37,8
Toplam	413	100,0

3.2.12. Tokat'ta Genellikle Şehre Gelen Yabancıları Rahatsız Eden İnsanlara Rastlarım

Örnekleme grubunun % 27, 85'lik dilimi şehre gelen yabancıları rahatsız eden insanlara rastlamıştır. Bu oran aksi kanaatte olan % 34,5'luk dilime göre daha az kalsa da kayda değer bir orandır (Bk. Tablo 17). Haliyle Tokatlıların henüz şehirlerine gelen turistleri anlama ve onlara yardımcı olma konusunda yeterli bilgi ve kültür birikimine erişemediklerini düşündürmektedir. Bu nedenle Tokatlıların turist ve turizm konusunda daha hassas olmaları gerektiğine bir delildir.

HALKIN TARİHİ VE KÜLTÜREL BİLİNÇ DURUMU: "TOKAT ÖRNEĞİ"

Tablo 17: "Tokat'ta genellikle şehre gelen yabancıları rahatsız eden insanlara rastlarım" Tutumu Hakkındaki Kanaat

Kanaat	Sayı	Oran (%)
Kararsızım	139	33,65
Katılmıyorum	159	34,5
Katılıyorum	115	27,85
Toplam	413	100,0

3.2.13. Tokat'ın Sokaklarında Pet ve Benzeri Şişelerle Çöplere Rastlarım

Katılımcı grubun, soruya verdiği % 61,5'lik "katılıyorum" cevabıyla, tarihi ve kültürel varlıkların korunmasında şehirde yeteri derecede hassasiyet ve çabanın sağlanmadığını, ayrıca çevrenin kirletildiği kanaatini dile getirmiştir. Bu sonuç; halkın tarihi bilinç, çevreye dair yeterince duyarlılık göstermediğini gözler önüne sermektedir. Yörede tarihi ve kültürel varlıkların korunması, sürdürülebilirlik hususunda yeterli bilinç düzeyinde olunmadığına, yerel yetkililerin de önleyici tedbirler almadığına da işaret etmektedir.

Tablo 18: "Tokat'ın sokaklarında pet ve benzeri şişelerle çöplere rastlarım" Tutumu Hakkındaki Kanaat

Kanaat	Sayı	Oran (%)
Kararsızım	74	17,92
Katılmıyorum	85	20,60
Katılıyorum	254	61,50
Toplam	413	100,0

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada Tokat merkezinde halkın; tarih, kültür ve mekân bilinci ölçülmeye çalışılmıştır. Çalışmanın öznesi tarihçi olmayan insanlardır. Çalışma, esnaf ve üniversite öğrencilerine uygulanan anketlerin sonucunu içermektedir. Dolayısıyla esnaf ve eğitim düzeyi daha görece daha yüksek üniversite öğrencileri arasındaki "tarih bilinci" farkı da ölçülmüştür. Ayrıca tarihi ve kültürel bilinç düzeyinin üniversite öğrencilerinin öğrenim görmekte oldukları bölüm ve fakültelerine de göre değişip değişmediği üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede özetle şu sonuçlara da ulaşılmıştır:

1. Tarihi ve kültürel bilinç ile çevre algısında cinsiyet, yaş, bölüm ve fakülte meslek değişkenleri etkili değildir. Bu bağlamda, esnaf ve üniversite öğrencileri arasında Tokat'taki tarihi ve kültürel mirasla onlara verdikleri önemin meslek, bölüm, yaş ve cinsiyet belirleyici olmayıp bunun yerine daha çok doğum yerinin belirleyici bir etkisi vardır.
2. Örneklem grubundaki katılımcılar, "Tokat'a il dışından gelenlerin çoğu tarihi mekânları görmek için gelir" sorusuna verdikleri % 21,8' lik "katılıyorum" cevabı, çok sayıda tarihi ve kültürel miras değerlerine de sahip olan Tokat'a bu amacın dışında gelindiği kanaatini öne çıkarmıştır. Ortaya çıkan bu kanaat, kültürel ve tarihi anlamda yörenin farklı amaçlar için değerlendirildiği gerçeğini de ortaya koymaktadır.
3. "Tokat'taki tarihi eserlere önem verilmiyor" sorusuna 194 (%49,6) katılımcının "katılıyorum" cevabı, Tokat'taki tarihi ve kültürel mirasa önem verilmediğini ortaya koymaktadır. "Tokat'ın sokaklarında pet ve benzeri şişelerle, çöplere rastlarım" şeklindeki soruya % 61,5 oranındaki "katılıyorum"; "Tokat'taki tarihi eserlere yeterince önem verilmiyor" sorusuna verilen % 46,9'luk "katılıyorum" cevapları da bu sonucu desteklemektedir.

Oluşan bu kanaatler Tokat'ın tarihi ve kültürel dokusunun korunmadığına ve bu potansiyelin de yeteri derecede değerlendirilemediğine önemle işaret etmektedir. Araştırmamız neticesinde oluşan kanaatler bu doğrultuda halkın tarihi ve kültürel mekânları temiz tutarak koruyup, oradaki tarihi mirasa değer verme hassasiyetinin de zayıflamış olduğuna işaret etmesi nedeniyle önem arz etmektedir. Bu doğrultuda kanaatler, şehirdeki resmi ve sivil kuruluşlarının yetkililerinin bu konularda gereken çalışmaları ortaya koyma noktasında hassasiyet taşımadıkları şekliyle de değerlendirilebilir. "Tokat'a il dışından gelenlerin çoğu tarihi mekânları görmek için gelir." sorusuna 221 kişinin verdiği % 53,5 "katılmıyorum" yanıtı Tokat'ın tarihi bir mekân olarak görülme yaklaşımının da zaman içinde zayıflamış olduğuna işaret etmektedir.

Öneriler

1. Tokat ve çevresinde "alternatif turizm" potansiyeli mevcuttur. Alternatif turizmi Turizm Bakanlığı şöyle tanımlamaktadır: "sosyal ve ekolojik uyuma, yerel ve yabancı girişimcilerin işbirliğine ve gelişmede yerli malzeme kullanılmasına

HALKIN TARİHİ VE KÜLTÜREL BİLİNÇ DURUMU: "TOKAT ÖRNEĞİ"

öncelik verme amacını güden bir turizm çeşididir". Tokat'ın bu alternatif turizm potansiyelini kullanabilmesi için yerel halkın bilinç düzeyinin, öncelikle yerel tarihi ve kültürel değerler konusunda yükseltilmesi gerekmektedir.

2. Devam eden kazı sahaları ziyarete açıldığında Tokat, arkeolojik mekânların yoğunlukta olduğu saha haline getirilebilir. Bu sayede Tokat'taki tarihi ve kültürel mirasın da korunması sağlanacağı gibi halkın farkındalık düzeyinde de artış yaşanması mümkün olabilecektir.
3. Dünya genelinde tarihi çevre eğitimiyle ilgili gelişmiş ülkelerdeki programlar incelemek suretiyle, Tokat ve çevresi için de uygun program seçilerek değerlendirme yapılabilir.
4. Kültürel ve tarihi değerlerin muhafazasınadn bütün bireylerin sorumlu oldukları esas alınmak üzere, konuyla ilgili çalışmalarda başta üniversiteler olmak üzere, yerel yönetim diğer resmi kurumlar arasında iletişim ve işbirliğinin arttırılması önemlidir.

KAYNAKÇA

- Açıkel, A. (1999), *Changes in Settlement Patterns, Population and Society in North Central Anatolia: A Case Study of the District (Kaza) of Tokat (1574-1643)*, Basılmamış Doktora Tezi, Manchester Üniversitesi, Manchester İngiltere.
- Açıkel A.; Sağırılı, A. (2005), *Osmanlı Döneminde Tokat Merkez Vakıfları-Vakfiyeler*, 1. cilt, Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Yayınları.
- Aktaş, E. (2009), *XIX. Yüzyılın Son Çeyreğinde Tokat*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat.
- Arslantürk, Zeki (1998), *Kutsalın Dönüşü ve Yeni Toplum Arayışları*, İstanbul: Ayışığı Kitapları.
- Aysevener, K. (2001), "Bir İlerleme Tasarımı Olarak Tarih", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, sayı: 41, 171-186.
- Beşirli, M. (2005), *Orta Karadeniz Kentleri Tarihi, I, Tokat (1771-1853)*, Tokat: Gazi Osman Paşa Üniversitesi Yayınları.
- Cevizci, A. (2000), *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Demirci, A. (2007), *3 Numaralı Tokat Şer'iyeye Sicilinin Transkripsiyonlu Metni ve Değerlendirilmesi*, Gazi Osman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat.
- Gökbilgin, M.T.(1979), " Tokad", *İA, XII/I, MEB Yayını*, İstanbul, s. 400-412.
- Halkın, Leon-E. 81989), *Tarih Tenkidinin Unsurları*, çev. Bahattin Yediyıldız, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Özlem, D. (2000), *Tarih Felsefesi*, İstanbul: İnkılâp Yayınları.

- Sayan, Y. (1994). "Tarihi Çevrenin Bazı Tahrip Sebepleri ve Korunması İçin Öneriler" Çevre Dergisi, sayı: 11, s: 46-49.
- Şimşirgil, A. (1990), Osmanlı Taşra Teşkilatı'nda Tokat, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Tekeli, İ. (2013). Tarih Bilinci ve Gençlik, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Topçu, S. (2014), "Tarihi ve Kültürel Bilincin İncelenmesi: Harput Kalesi Örneği", NWSA Academic Journals, 9 (2), s. 99-119.
- Tosh, J. (1997), Tarihin Peşinde, çev. Özden Arıkan, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayını.
- Uzunçarşılı, İ. H. (2003), Tokat Kitabeleri, yay. haz. Mehet Mercan ve Mehmet Emin Ulu, Ankara.
- Valery, P. (1934), Variete, Paris, C.1, s.165.
- Yalçın, E. S. (2004), Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kaynakları, Ankara: Siyasal Kitapevi, Ankara.